

חשיבות לימוד דברי הרב אליהו בן-אמוזג זצ"ל

מאת הרב ד"ר א"ר זייני

בהקדמה לספר מנינו כמה סיבות לכך שהרב בן-אמוזג לא זכה בדורו להכרה לה היה ראוי, אך אין ספק שהסיבה המרכזית סוכמה בידי אחד ממעריציו במילים: "הקדים את דורו במאה שנה". אכן, רק בדור שלנו, יותר ממאה וחמישים שנה אחרי צאת מוסר יהודי לעומת מוסר נוצרי לאור, מתחילים למצוא דברי הרב הד בלבבם של יהודים שנאמנותם לתורה אינה גורעת מפתיחותם לעולם הכללי.

כתבי הרב, על השכלתם הרחבה בכל תחומי ההגות האנושית: האמונית, הפילוסופית, הדתית, המדעית ועוד, מדריכים את היהודי בן-דורנו כיצד להתמודד עם הסיכונים הרבים הכרוכים בהתמודדות הדתיות, התאולוגיות, הערכיות, האמוניות ועוד, הנלווים לפתיחות לעולם. הרב בן-אמוזג הוא מופת לתלמיד חכם אמיתי, השש להתמודד עם כל בעיה אינטלקטואלית, כולל נושאים שבימו עדיין לא נמצאו להם מינוחים מתאימים. כך, בעיות כמו אוניברסליזם, פמיניזם, פלורליזם, פוסט-מודרניזם ועוד, אף אותה דקונסטרוקציה שדרידה התהדר באבהות עליה, עוברות תחת מכבש ניתוחי האינטלקטואלים החדים והמעמיקים של הרב כבני מרון. בצורה נפלאה, השכיל הרב להוציא מכל הידע העצום שהוא חובק בספריו, הוכחות מדהימות לאמיתת אמונת עם ישראל בה' ובתורתו. אין תחום ואין ידע, אפילו מתוך המקורות הפסולים ביותר מבחינה דתית, שהרב אינו מצליח להפכו למקור אור ולאשש באמצעותו את מסורת ישראל בתורותיו שבכתב ושבעפ"י.

יותר מגאונות תשובותיו, רוחב אופקיו ועומק דעתו, חשיבותו של הרב לדורנו טמונה בדרכי ההתמודדות הייחודיים שביכולתו ללמד לנאמני ה' ותורתו. הכלים שעיצב והעמיד לרשות כל ישר דרך וישר דעה, מאירים מעצמם מצבים אקטואליים לאין-ספור, גם אם לא היו קיימים בזמנו. מתוך עצם הגישה של הרב לנושאים הקשים ביותר והתמודדותו עם כל השאלות התרבותיות, הקיומיות, האינטלקטואליות והדתיות הניצבות בפני האנושות, מתנשאים הכלים שהוא עיצב מעל לזמן ולמקום.

הודות ליכולתו המרשימה לחדור לעומקם של טיעונים המערערים על עולם התורה ולחשוף את סתירותיהם הלוגיות ושרשם השקרי, הולכת האמת התורנית וזוהרת מתוך ניתוחי המבריקים.

הרב בן-אמוזג פעל את פעולתו בדיוק בתקופה בה נוצרו התשתיות היסודיות לתחומים של 'מדעי' הרוח באקדמיה, ובמיוחד אותן רוחות של כפירה המגולמות ברעיון הוובריאני היסודי של "התפקחות ממקסם השווא" או הרעיונות הניטשיאנים של התפרקות מעול המוסר ה"יהודי-נוצרי", ורב כוחו של הרב בן-אמוזג להציב תריס בפני פורענות זו של מושגים המקובלים על רבים כמובנים מאליהם, ולחזור ולהזרים את המעיין המפכה של ההכרה הבריאה באמת אחת מקיפה, החורזת את כל ההסטוריה ומופקדת בידי עמנו.

הרב בן-אמוזג מסביר בעמקות את שורשיהם הנוצריים המובהקים של מאובי תרבות המערב, שורשים הנעוצים בתרבות יוונית שהפכה את המציאות הארצית החומרית לקריטריון הבלעדי להבנה ושיפוט של כל היש, כולל מקור ושורש מציאות זו עצמה, העולם הרוחני ואף העולם האלהי.

הובס ופוזיטיביסטים אחרים, ממכונני ההומניזם, לא היו מסוגלים להבין שגם הניתוח הנקודתי המעמיק ביותר, לא יכול לשמש תחליף למבט כללי, למבט סינטטי על האדם ועל כל היש, וסופו להוביל רק להתפוררותם של כל התחומים עליהם רצו להגן לשווא.

כאנטיתזה לבורות הנשברים של הרציונליזם ההומניסטי, רב כוחו של הרב בן-אמוזג להחזיר כל קורא, כל הוגה, כל מאמין, לחיק התורה והאמונה היהודית הצרופה המביטה על החיים מתוך הסתכלות כוללנית, הנובעת מתוך מבט עליון על כל היש, הסתכלות הדוחה בשתי ידיים את השלילה הקנטיאנית של כל מטאפיזיקה, שלילה שהיא בעצמה פרי ההסתכלות המערבית שמבינה הכל רק דרך המשקפיים הממזערות של ידע קנוי זה מכבר.

דווקא משום שכל הבנה מערבית היא רק פרי שכלול של ידע קיים, היא מתאימה לטכנולוגיה בלבד ולא לחיים, ובודאי לא לחיי עולם ולחיי נפש, לא לעולם רוחני, וכל שכן לא לעולמות נשגבים יותר. בגישתו המטאפיזית, אך הפתוחה לכל הסתכלות אחרת, מחייב אותנו הרב בן-אמוזג להתרומם אל מבט סינתטי ומקיף הרואה בהיבטים האנליטיים רק מנוף להבנת המכלול.

כאשר גישתו של הרב מיושמת כלפי מדעי הרוח, השואלים כלים מעולם החומר כדי לשפוט את שמעל החומר, יש בה כדי להעמיד אותם על מקומם ולחייב אותם בקורטוב של צניעות אינטלקטואלית. הקורא המשכיל המודרני אינו יכול עוד 'לעקוף' את הגותו של הרב בן-אמוזג מבלי לחטוא כלפי היושר המתבקש מכל רודף אמת.

מן הראוי להדגיש את הקרבה העצומה בין רעיונות הרב בן-אמוזג לבין אלו של הראי"ה קוק, על אף ההבדל התהומי בסגנונם ואופן ההצגה של דבריהם. יתרה מכך, כבר בדורו הצליח רבינו להגשים בכתביו כמה מהתוכניות הרוחניות הגדולות שהראי"ה קוק קרא להגשמתן.

קרבה מופלאה זו נעשית מובנת יותר כאשר נזכרים שניהם, הרב בן-אמוזג והראי"ה קוק, היו ענקים שהכירו את כל מכמני דברי רבותינו, שניהם מקובלים, ושניהם בעלי השכלה רחבה ביותר.

כך, ממזרח ומערב, מובילה התורה במלוא עוצמתה לאותן מסקנות. היש אחדות נפלאה מזו, והיש הצדקה גדולה מזו ללימוד דברי הרב בן-אמוזג!?